

Kult první svatojiřské abatyše ve středověku

KAREL PACOVSKÝ

Přemyslovna Mlada patří k pozoruhodným postavám českého středověku. Někdy kolem roku 970 se vydala na cestu do Říma, kde vyjednala papežský souhlas se zřízením nového biskupství v Praze. Uprostřed pražské knížecí rezidence pak založila vůbec nejstarší klášter v Čechách, přijala řeholní jméno Marie a stala se jeho první představenou. V klášteře se na ni nikdy zcela nezapomnělo. K výraznému oživení její památky došlo zejména v době pobělohorské v souvislosti s rozmachem katolické barokní zbožnosti. Svatojiřské benediktinky tehdy byly pevně přesvědčeny, že u zrodu jejich komunity stála světice. Když v roce 1673 našly její domnělé ostatky, označily místo jejich nového uložení nápisem, který neměl nechat nikoho na pochybách: *S. Milada*.¹

V roce 2011 byla publikována monografie Petra Kubína *Sedm přemyslovských kultů*, v níž autor dokazuje, že kult první přemyslovské abatyše nebyl živý pouze v době barokní, ale že kvetl již dávno ve středověku.² Jeho nejstarší doklad nachází v konventní kapli svatojiřského kláštera zasvěcené Panně Marii, později svaté Anně. Podle jeho interpretace byl na počátku 13. století v této kapli nad domnělým Mladiným hrobem vystaven oltář, a to z popudu přemyslovské abatyše Anežky (asi 1200–1228), která se tak snažila uctít svou předchůdkyni. Právě v době jejího působení spatřuje Kubín počátek Mladina kultu. Nepochybně z Anežčiny vůle byl pro klášter vytvořen známý pozdně románský reliéf s trůnící Madonou.³ Pannu Marii na něm adorují dvě benediktinky – podle přílehlajícího nápisu to jsou první abatyše Marie (Mlada) a abatyše Berta, jež se zasloužila o obnovu kláštera po požáru v roce 1142. Jde o vůbec nejstarší známé Mladino zobrazení. Kubín si správně

1) Václav RYNEŠ, *Mlada Přemyslovna*, Praha 1944, s. 52 a 59.

2) Petr KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, Praha 2011 (= Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium 12), s. 151–160.

3) Viz např. *Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy 800–1300*, edd. Dušan FOLTÝN – Jan KLÍPA – Pavlína MAŠKOVÁ – Petr SOMMER – Vít VLNAS, Praha 2014, s. 188.

všiml, že na něm Mlada postrádá svatozář, ačkoli podle něj tou dobou již měla být v klášteře uctívána jako světice. Nedokáže si tento rozpor vysvětlit „jinak, než že zobrazení Mlady na vnějším tympanonu [tj. na zvenku viditelném reliéfu nad portálem baziliky sv. Jiří] muselo respektovat skutečnost, že kult první abatyše není oficiálně schválen, ani papežem ani biskupem. Zato uvnitř klauzury asi měly jeptišky volné ruce, zde v klášterní kapli byla Mlada uctívána jako světice, neboť nad jejím domnělým hrobem se očividně slavila eucharistie.“⁴

V úctě k abatyši Mladě pak údajně pokračovala Anežčina praneteř, abatyše Kunhuta Přemyslovna (1302–1321). Z počátku 14. století totiž pochází miniatura z tzv. svatojiřského plenáře, na níž má být vedle svaté Ludmily zobrazena se svatozáří i abatyše Mlada. Další stopu Mladina kultu Kubín nachází v Marignolově kronice, o níž je přesvědčen, že se jejím prostřednictvím císař Karel IV. neúspěšně pokoušel Mladu, společně s později svatořečenou princeznou Anežkou, zařadit mezi české zemské patrony. V polovině 14. století pak ale prý nastal prudký a pro Kubína nevy světlitelný úpadek Mladina kultu, jehož oživení přineslo teprve až období baroka.

Nejprve se chci vyjádřit k údajnému důkazu existence Mladina kultu v době abatyše Kunhuty Přemyslovny, a sice k miniatuře ze svatojiřského plenáře, který je dnes v majetku Královské kanonie premonstrátů na Strahově a jenž pravděpodobně vznikl na Kunhutinu objednávku. Jsou na něm zobrazeny dvě světice adorující Nejsvětější Trojici. Napravo stojí žena s výrazným bílým šátkem kolem krku. Nemůže být pochyb, že jde o svatou Ludmilu. Světice nalevo pak bývá současnou literaturou považována za abatyši Mladu.⁵ Tento výklad kupodivu podporuje i Kubín slovy, že „jiná světice než Mlada pro svatojiřský klášter nepřipadá v úvahu“.⁶ Podivně ale působí, že by v přísně hierarchizovaném středověkém malířství byla *panna* Mlada, jejíž kult se rozhodně nemohl rovnat kultu *mučednice* Ludmily, zobrazena po pravici Nejsvětější Trojice, tedy na čestnější straně, k níž navíc ukřižovaný Kristus sklání svou hlavu. Mohla být Mlada vyobrazena v tak mimořádné pozici?

Karel Stejskal kdysi mylně ztotožnil levou postavu se samotnou abatyší Kunhoutou a pravou postavu s Eliškou Přemyslovnou.⁷ Snad tak učinil na základě nezřetelné reprodukce, na níž nebyly patrný svatozáře, a dost možná ani barvy. Ačkoli si již mladší badatelé svatozáří všimli, bezděčně od Stejskala přebírají interpretaci, že levá postava je oděna v řeholním rouchu benediktinek a pravá ve světském oděvu. Nalevo stojící světice však na sobě řeholní roucho rozhodně nemá. Místo černobílého hábitu ji zdobí zelené šaty s červeným pláštěm. To vylučuje identifikaci této ženy s jakoukoli řádovou sveticí včetně Mlady nebo i svaté Scholastiky, která by pro ženský benediktinský klášter také připadala v úvahu.

4) P. KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, s. 154.

5) *Královský sňatek: Eliška a Jan Lucemburský – 1310. Průvodce dobou*, edd. Miroslav KINDL – Pavla STÁTNIKOVÁ, Praha 2010, s. 64; Jan ROYT, *Kult a ikonografie světců uctívaných v benediktinských klášteřích v Čechách*, in: *Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu*, edd. Markéta Jarošová – Radka Lomičková, Praha 2013, s. 41–89, zde s. 42–43; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA a kolektiv, *Přemyslovský dvůr: Život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014, s. 553.

6) P. KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, s. 159.

7) Emma URBÁNKOVÁ – Karel STEJSKAL, *Pasionál abatyše Kunhuty*, Praha 1975, s. 93.

Koho tedy tato postava představuje? Vzhledem k jejímu umístění na výjevu muselo jít o světici, jejíž význam převyšoval lokální úctu ke svaté Ludmile. Zjevně to není Panna Marie, která je znázorněna zcela odlišně na druhé z miniatur v okamžiku smrti. Ve svatojiřských breviářích 14. století je vedle Panny Marie nejčastěji zobrazovanou sveticí Marie Magdalena, která patřila mezi oblíbené sveticе svatojiřského konventu. Její svátek byl již v nejstarším svatojiřském breviáři zvýrazněn rubrikou.⁸ Postava Marie z Magdaly byla každou velikonoční neděli ztvárňována v rámci proslulých svatojiřských velikonočních her a představovala v nich hlavní hrdinku.⁹ Ve svatojiřském klášteře také bylo zvykem, že na Zelený čtvrtek abatyše myla sestřám po vzoru Krista nohy. Po vykonání tohoto obřadu se vleže modlila za zpěvu antifony upomínající právě na Marii Magdalskou, která ležíc u nohou Kristových činila pokání.¹⁰ Tato sveticе byla úzce spjata i se samotnou přemyslovskou abatyší Kunhutou. Právě na její svátek 22. července 1302 přijala Kunhuta roucho benediktinky,¹¹ ve svém testamentu z roku 1321 zavázala své nástupkyně k honosnějšímu slavení tohoto svátku¹² a v Kunhutiných osobních kalendářích je k 1. dubnu připomínán i méně obvyklý svátek obrácení svatě Máří Magdaleny.¹³ Pokud bych tedy měl navrhnout, která sveticе může být na svatojiřském plenáři vedle svatě Ludmily zobrazena, přiklonil bych se právě k Marii Magdaleně. Ale je to pouhá domněnka – znázorněná postava u sebe nemá žádný atribut (v případě Marie Magdaleny například nádobku s mastí), podle něhož bychom ji mohli bezpečně identifikovat.

Pokud odmítneme označit sveticі ze svatojiřského plenáře za abatyši Mladu, pak se zhroutí představa, že za abatyše Kunhuty prožíval Mladin kult v klášteře rozkvět. Uvedená domněnka se totiž zakládá právě a pouze na tomto jediném obrázku. Je zajímavé, že k jinému zobrazení, jež bylo někdy s Mladou spojováno, přistupuje Kubín na závěr svého pojednání o Mladině kultu mnohem kritičtěji. Odmítá totiž tradiční ztotožnění Mlady s postavou benediktinské sveticе na stěně gotického náhrobku svatě Ludmily z druhé poloviny 14. století. Opírá se při tom o dochovaný soupis povinností a práv svatojiřských kanovníků z téže doby.¹⁴ V něm je mimo jiné uveden závazek sloužit zádušní mše za významné dobrodince klášteře,

8) Národní knihovna (dále NK) Praha, VI E 13, pag. VI.

9) Srov. např. Petr ULIČNÝ, *Prostor a rituál: Velikonoční slavnosti v bazilice sv. Jiří na Pražském hradě*, *Studia mediaevalia Bohemica* 4, 2012, s. 7–33, zde s. 9.

10) NK Praha, VI G 15, fol. 132r.

11) NK Praha, XIII A 2, fol. 8v: *per abbatissam Gunegundem, que recepit habitum monasticum anno domini MCCCII die Marie Magdalene*. Vydal Gelasius DOBNER, *Monumenta historica Boemiae nusquam antehac edita* VI, Praha 1785, s. 353.

12) Společně s Velikonocemi a svátky Nejsvětější Trojice, Božího Těla, Přenesení Trnové koruny, Početí a Narození Panny Marie. Národní archiv ČR, Archivy zrušených klášterů, sv. Jiří, listina č. 222. Srov. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Úcta sv. Ludmily mezi 12. a 14. stoletím a její formování v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě*, in: *Nomine Liudmilam*, edd. Petr Meduna – Renata Špačková, Mělník 2006, s. 41–53, zde s. 46–47.

13) Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Svatojiřské kalendáře doby abatyše Kunhuty*, in: *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica* 2, Praha 1991 (= Z pomocných věd historických IX), s. 61–81, zde s. 63.

14) NK Praha, XIII A 2; částečně a nedůsledně rukopis publikoval již Jan Florián HAMMERSCHMID, *Historia in qua primaeva fundatio et institutio regionum ac antiquissimorum monasteriorum S. Georgii [...]*, Praha 1715, s. 6–22; lépe jej vydal pod názvem *Fragmentum praebendarum* G. DOBNER, *Monumenta historica* IV, s. 334–374.

například za abatyši Kunhutu Přemyslovnu, ale především za trojici přemyslovských zakladatelů kostela a kláštera, za Vratislava, Boleslava a Mladu.¹⁵ Podle Kubína není možné, aby osobě, za niž se slouží zádušní mše, byla zároveň vzdávána světecká úcta.¹⁶ Kubín proto tento záznam pokládá za důkaz, že po polovině 14. století už Mlada přestala být považována za světici. Je pozoruhodné, že předpokládá, že dříve za světici považována byla. Když se totiž podíváme do starších pramenů svatojiřské provenience, zjistíme, že se středověké písemné zmínky o Mladě nesou stále ve stejném duchu. Výroční den Mladina úmrtí, 9. únor, byl povětšinou pevnou součástí klášterních kalendářů.¹⁷ Mladino jméno se v nich však vždy objevuje pouze ve formě běžného nekrologického záznamu; 9. únor nikdy nebyl připomínán jako Mladin *svátek*. Od obyčejných přípisků upomínajících na úmrtí dobrodinců či členek konventu se záznam o úmrtí Mlady odlišuje jen tím, že byl často napsán již původním písařem rukopisu spolu s celým kalendářem. Úplně stejným způsobem jako Mlada bývali v kalendářích klášterních breviářů připomínáni knížecí fundátoři Vratislav a Boleslav nebo po roce 1321 i abatyše Kunhuta.

Pokud uvažujeme o tom, že se za zdmi svatojiřské klauzury pěstoval neoficiální kult první abatyše, můžeme se jej pokusit porovnat s podobným pololegálním kultem poustevníka Vintíře (Gunthera) v břevnovském klášteře.¹⁸ Při bližším pohledu se ale ukazuje, že podobnost mezi nimi je jen zdánlivá. O Vintířovi ve 13. století vznikla samostatná legenda, a břevnovští benediktini se dokonce v polovině téhož století u papeže domáhali jeho oficiální kanonizace. O něco takového se svatojiřský konvent nikdy nepokusil. Mlada zůstala ve středověké literatuře jen postavou okrajově zmiňovanou (a to především v kronikách) a žádná legenda o ní sepsána nebyla. Zatímco ve středověkých kalendářích byl Vintíř alespoň někdy uveden stejným způsobem jako ostatní světci,¹⁹ Mladino jméno v nich figuruje výhradně v podobě běžného nekrologického zápisu.²⁰ A nedostalo se jí ani podobných poct jako Vintířovi, na jehož počest byl roku 1313 ulit nový břevnovský zvon.²¹ U obou

15) NK Praha, XIII A 2, fol. 9r: *Item in missis defunctorum Boleslai, Mlade, fundatoris Wratislai, Gune-gundis abbatisse...* Srov. edici G. DOBNER, *Monumenta historica* IV, s. 354.

16) Benediktinka na Ludmilině náhrobku tak podle něj spíše představuje svatou Scholastiku. Viz P. KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, s. 160.

17) Nejstarší svatojiřský kalendář z druhé poloviny 12. století ještě její anniversarium nepřipomíná (Praha, NK VI E 13, pag. D).

18) K Vintířovu kultu viz P. KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, s. 195–218.

19) Michal DRAGON, *Necrologium Bohemicum – příspěvek k otázce jeho vzniku*, in: *Documenta Pragensia* 20, 2002, s. 13–23, zde s. 15, cituje břevnovský kalendář z rukopisu NK Praha, VI G 11, kde je k 9. říjnu rubrikou uvedeno *Dionisii et sociorum eius, Guntherii monachi*; Guntherův svátek se objevuje i v jiných kalendářích, např. rubrikou v rajhradských rukopisech Moravská zemská knihovna Brno, R 394, fol. XIV; R 385, fol. 6v, připsaný nad řádkem 9. října v tzv. *Codexu gigas* (Kungl. Biblioteket – Sveriges nationalbiblioteket Stockholm, A 148, fol. 309r), připsaný i ve svatojiřském breviáři NK Praha, XXIII D 156, fol. 4r.

20) Nejčastěji ve formě *obiit Mlada abbatissa* (namátkou v rukopisech pražské NK XIII C 1a, XIII C 5, XIII B 9, XIII E 1, XIII E 14d, XXIII D 138, XXIII D 142), někdy i v rozvířenějších variantách, např. *obiit Maria filia ducis, prima abbatissa sancti Georgii* (NK Praha, XII G 20a, fol. 2v, XXIII D 155, fol. 5v) nebo *obiit pie memorie Maria abbatissa, filia ducis, fundatrix cenobii nostri* (NK Praha, XIII E 14f, fol. 7v).

21) Podle nápisu byl zvon ulit ke cti svaté Trojice, Panny Marie a *sanctorum patronorum huius ecclesie Adalberti, Benedicti, Guntheri*. Dana STEHLÍKOVÁ, *Středověké umělecké památky z Břevnova*, in: *Tisíc*

máme sice již pro 13. století dochováno první výtvarné zobrazení, příznačně ovšem je, že Mladě na něm na rozdíl od Vintíře chybí svatozář. Hodné povšimnutí je i to, že v litaniích breviáře, který podle vlastnického záznamu prokazatelně patřil abatyši Kunhutě, pravděpodobné objednavatelce svatojiřského plenáře, je spolu se svatými vyznavači zván i svatý Vintíř,²² zatímco mezi svatými pannami, jejichž řadu zahajuje biblická Marie Magdalena a zakončuje klášterní světice Ludmila spolu se třemi svatými benediktinskými abatyšemi Scholastikou, Walburgou a Gertrudou, bychom Mladu hledali marně.²³

Dle mého názoru středověký Mladin kult, pokud lze vůbec o kultu hovořit, nepřekročil formu pouhé připomínky první abatyše kláštera jako zbožné ženy přemyslovské krve, jak její památku zafixoval už Kosmas: „Mlada, panna Bohu zaslíbená, v svatém Písmu vzdělaná, křesťanskému náboženství oddaná, pokorou nadaná, v hovoru líbezná, k chudým a sirotkům štedrá příznivkyně a veškerou poctivostí mravů ozdobená.“²⁴ Neexistuje žádné středověké zpodobnění Mlady, které by ji zobrazovalo se svatozáří. Na reliéfu objednaném abatyši Anežkou se Mlada objevuje bez svatozáře jen jako první abatyše (*Maria prima abba[tissa]*) ve společnosti abatyše Berty (*Bertha abba[tissa] s[e]c[un]da fund[atri]x*).²⁵ Všechny postavy zde adorují výhradně Pannu Marii s Kristem. O známkách Mladina kultu tedy v žádném případě hovořit nelze, ačkoli Kubín právě do doby abatyše Anežky klade jeho počátky. Pokud by reliéf dokazoval Mladin kult, pak by musel zároveň dokazovat i kult abatyše Berty, která je na něm spolu s Mladou zobrazena naprosto shodně.

Reliéf rozhodně není důkazem existence Mladina kultu, daleko spíše je vyjádřením starobylosti a kontinuity tradice svatojiřského opatství, v níž Mlada jako první abatyše hrála nezastupitelnou roli. Prostřednictvím významných abatyší byl reliéf oslaven staroslavý klášter jako takový. Spolu s památkou významných abatyší byla vyzdvížena i prestiž samotného konventu.

Zatím nic z toho, co jsme si ukázali, nás neopravňuje hovořit o Mladině středověkém kultu. Jednou se však přece jen Mlada objevila ve společnosti svatých, a to ve zmíněné kronice Jana Marignoly. Marignola píše, že se „vykupitel panující na výsostech“ rozhodl osvětlit temnoty pohanství, které v Čechách panovaly, a použil k tomu několika světél. Zejména „dvou velkých světél“, kterými rozumí mučedníky Václava a Vojtěcha. Dále stvořil „dvě zářící hvězdy, totiž ranní a večerní, k zahnání nočních temnot bludů: Ludmilu [...] a sličnou pannu Mladu“. Kromě toho, že se stala abatyší, o ní Marignola dále píše, že byla zakladatelkou „prvního pražského katedrálního kostela“, že se stala příkladem pro mnohé další panny a že

let benediktinského kláštera v Břevnově, edd. Dagmar Hejdová – Pavel Preiss – Libuše Uřešová, Praha 1993, s. 41–53, zde s. 46–47.

22) Nápis *S[an]c[t]e Gunthere or[a pro nobis]* byl později poškozen vyškrabáním, což nejspíše souvisí s tím, že se jeho kult nakonec neujal.

23) NK Praha, XII D 9, fol. 376v.

24) KOSMAS I, 22. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, edd. Bertold BRETHOLZ – Wilhelm WEINBERGER, Berlin 1923 (= MGH, *Scriptores rerum Germanicarum*, NS 2), s. 42. Zde citovaný překlad podle *Kosmova kronika česká*, edd. Marie BLÁHOVÁ – Zdeněk FIALA, Praha 1972, s. 41.

25) Jaromír HOMOLKA, *Románské sochařství*, in: *Dějiny českého výtvarného umění. Od počátků do konce středověku I/1*, Praha 1984, s. 92–102, zde s. 97–98.

„vyzývala Německo, Polsko, Uhry a Čechy, ba i římskou církev, aby se přidržovaly se zalíbením něžných svazků s Beránkem“.²⁶ Od ní plynule přechází k připomínce Anežky České, budoucí oficiálně uznané světiče. Kubín interpretuje tuto pasáž jako nepochybný důkaz snahy Karla IV. prostřednictvím Marignolovy kroniky připravit půdu pro kanonizaci obou přemyslovských panen. Co se týče Anežky, jistě tomu tak bude, v případě Mlady se však vnučují pochyby. Zatímco Anežku na jiném místě kroniky Marignola bez okolků nazývá svatou,²⁷ Mlada pro něj zůstává jen Bohu oddanou pannou.²⁸ Při její charakteristice nezachází o mnoho dál než kronikář Kosmas. V kontrastu se svatou Anežkou, která „nepřestává zářit zjevnými zázraky“, Mlada pouze nadchla další panny pro řeholní život. Anežka prý sama vede císaře Karla, aby „neustal volat, dokud nevzbudí papeže se svatým kolegiem, aby ráčil učinit na zemi slavnější a proslulou tu, již Kristus učinil slavnou na nebesích, jak ukázal tolika znamenímí bojující církvi“ (tj. samotnou Anežku) – nic takového Marignola o Mladě nepíše.

Co však opravdu činí Marignolovu pasáž o abatyši Mladě výjimečnou, je její zařazení mezi svatou Ludmilu a svatou Anežku a označení Mlady za „zářící hvězdu“. Ovšem dokazovat pouze na základě těchto vět existenci Mladina kultu či dokonce Karlovu snahu o její svatořečení, se mi zdá přehnané. Myslím si, že Marignola mohl Mladu po boku svaté Ludmily nazvat zářící hvězdou i bez toho, aby ji nutně považoval za světiči. Mlada je zařazena mezi osoby, které jako světla projasnily zemi zastřenou temnotou pohanských bludů. Přivedením řeholního způsobu života do Čech a svým podílem na založení pražského biskupství se o rozehánění těchto temnot jistě zasloužila i bez případné svatozáře.

O Mladě se mimo to zmiňuje sám Karel IV. ve své legendě o svatém Václavu. Překvapivě však o její svatosti či pouhé zbožnosti zcela mlčí.²⁹ To rozhodně nenasvědčuje tomu, že by usiloval získat pro Mladu svatozář.

Jediným z údajných dokladů existence kultu abatyše Mlady ve středověku tak zůstává objev domnělého Mladina hrobu v základech románské kaple Panny Marie, později zasvěcené svaté Anně. Předchůdkyní dnešní kaple, postavené po požáru roku 1142, byla dřevěná stavba, nejspíše kryjící hrob č. 102.³⁰ Významnou skutečností je, že tento starší ženský hrob snad z přelomu 10. a 11. století byl při stavbě románské kaple respektován. Archeolog Ivan Borkovský, jenž hrob připsal abatyši Mladě, objevil, že základy oltářní menzy se zčásti překrývaly se severovýchodním rohem pískovcové náhrobní desky, k níž byl oltář připevněn maltou.³¹ Podle Kubína

26) Jan Marignola, *Kronika česká*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, ed. Marie BLÁHOVÁ, Praha 1987, s. 445–524, zde s. 457.

27) ...*sancta Agnes, filia regis Primsil*. Viz *Kronika Jana z Marignoly*, in: FRB III, ed. Josef EMLER, Praha 1882, s. 485–604, zde s. 603.

28) *Huius tempore illustris femina, virgo deo devota Mlada nomine, filia fratricide Boleslai carne non mente, soror piissimi Beleslai christianissimi...* Tamtéž, s. 595.

29) Karel IV. *Literární dílo*, ed. Anežka VIDMANOVÁ, Praha 2000, s. 130.

30) Jan FROLÍK, *Hroby přemyslovských knížat na Pražském hradě*, in: *Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích I/1*, Praha 2005 (= *Castrum Pragense* 7), s. 25–46, zde s. 38.

31) Ivan BORKOVSKÝ, *Svatojiršská bazilika a klášter na Pražském hradě*, Praha 1975, s. 84.

i Sommera nelze spojení hrobu s oltářem vyložit jinak než jako projev kultu.³² Zdánlivě by tak nemělo být o existenci Mladina kultu v polovině 12. století pochyb. Jenže antropolog Emanuel Vlček zjistil, že ostatky nalezené v hrobu č. 102 patří ani ne osmnáctileté dívce. Na základě Kosmových zpráv se však Mlada musela dožít přinejmenším třiceti let. Takto mladá dívka se nejspíše nemohla stát předmětem kultu, a proto badatelům přibyla otázka, proč byl její hrob zvýrazněn dřevěnou stavbou, a později dokonce respektován při stavbě románské kaple. Milena Bravermanová přišla s hypotézou, že hrob mohl být v průběhu 11. století mylně označen za místo posledního odpočinku abatyše Mlady, a proto byl uctěn dřevěným přístřeškem.³³ Kubín se domnívá, že k omylu došlo až při stavbě románské kaple, kdy již byl skutečný Mladin hrob zapomenut stejně jako identita osoby pohřbené pod dřevěným přístřeškem. Kaple by tudíž byla, když už ne skutečným místem Mladina pohřbu, alespoň nejstarším dokladem jejího kultu.³⁴

Pokud by se z této nebo i pozdější doby dochoval nějaký jasný ikonografický či písemný doklad o kultu první svatojiřské abatyše, asi bychom neměli důvod o této interpretaci pochybovat. Budovat však na tomto jediném poukazu teorii o Mladině středověkém kultu se mi zdá příliš troufalé. Jak bychom tedy ale měli úctu k hrobu č. 102 vysvětlit? Proč byl nad dívčím hrobem z 10. či 11. století postaven dřevěný přístřešek? Petr Sommer píše, že se s největší pravděpodobností jednalo o memoriální hrobovou stavbu, vycházející z předkřesťanské tradice hrobových staveb, a srovnává ji s podobnou pohřební kaplí, kterou předpokládá nad původním hrobem svatě Ludmily na Tetíně.³⁵ V hrobě musela být pohřbena velice významná dívka. Nízký věk patrně vylučuje, že by šlo o abatyši. Jan Frolík přichází s hypotézou, že by snad mohlo jít o neznámou Přemyslovnu, která možná zemřela přímo v klášteře.³⁶ V době, kdy byla mladá žena pohřbena, sloužil kostel sv. Jiří jako hlavní pohřebiště Přemyslovců. Frolík s Bravermanovou proto naznačují, že hrob č. 102 mohl mít souvislost s knížecími pohřby uvnitř baziliky, vzdálenými od něj jen několik metrů.

Otázkou je, zda stavba hrobové kaple indikuje, že pohřbená osoba zemřela v pověsti svatosti, jako by tomu bylo u Ludmiliny pohřební kaple na Tetíně. Nemyslím si, že bychom to nutně museli předpokládat. Kosmas píše, že v roce 1100 nechala princezna Ludmila, *deo devota famula*, pravděpodobně svatojiřská benediktinka, po pohřbu svého bratra Břetislava II. v blízkosti svatovítského kostela vystavět nad jeho hrobem kapli ke cti svatého Tomáše.³⁷ Břetislav II. jistě nebyl považován

32) P. KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, s. 152; Petr SOMMER, *Kaple Panny Marie v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě a začátky české sakrální architektury*, in: Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999), edd. Luboš Polanský – Jiří Sláma – Dušan Třeštík, Praha 2000, s. 121–126, zde s. 122.

33) Milena BRAVERMANOVÁ, *Hroby významných představitelů duchovního stavu na Pražském hradě*, in: Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích I/1, Praha 2005 (= Castrum Pragense 7), s. 119–140, zde s. 130.

34) P. KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, s. 153.

35) Petr SOMMER, *Začátky křesťanství v Čechách*, Praha 2001, s. 112.

36) J. FROLÍK, *Hroby*, s. 38.

37) KOSMAS III, 13. *Die Chronik der Böhmen*, s. 175.

za potenciálního světce, a přesto nad jeho hrobem kaple vyrostla. Je též zajímavé, že nebyl pohřben přímo v kostele, nýbrž jen v jeho blízkosti, podobně jako neznámá dívka z hrobu č. 102.

Nahrazení dřevěné memorie kamennou kaplí je kladeno do 12. století, nejspíše se tak stalo po požáru v roce 1142. Podle Sommera není zvláštní ani tak to, že hrob významné zesnulé byl někdy na přelomu 10. a 11. století zvýrazněn dřevěnou stavbou, jako spíše skutečnost, že byl tento hrob ve 12. století respektován novou kamennou stavbou, a sice s takovou úctou, jaká by byla přiměřená světci.³⁸ Je však nutné nálezovou situaci skutečně interpretovat jako projev *náboženské* úcty k zemřelému? Nemohli si být stavitelé jen vědomi kupříkladu jejího vznešeného postavení, a proto se rozhodli její hrob neničit? Nemohlo jít jen o ad hoc technické řešení upevnění oltáře? Oltář se s hrobem kryl jen zčásti, neboť se hrob nenachází přesně na středové ose kaple. Pokud by byla kamenná kaple programově vybudována kvůli uctění pohřbené, nebyla by přece jen koncipována tak, aby se hrob nacházel přesně pod oltářem ve středu apsidy?

Hrob č. 102 představuje spolu s celou kaplí velikou záhadu. Nejasnosti poskytují prostor pro nejrůznější spekulace a za daného stavu poznání je jistě přípustné hrob interpretovat jako svědectví o místním kultu. Nevíme však, kdo by mohl být jeho předmětem. Těžko se ještě někdy dozvíme, komu dávní stavitelé oltáře hrob přisuzovali. Pokud se zde opravdu jednalo o něco jako projev kultu, a nemůžeme vyloučit, že zemřelá nebyla považována za abatyši Mladu, musel by být tento kult poměrně rychle zapomenut. S ostatky nebylo manipulováno, kosti nebyly přenášeny do relikviářů.³⁹ Případný místní kult není dosvědčen ani žádným písemným či obrazovým pramenem. Ze středověku nemáme o Mladině hrobu žádné zprávy (ty se vynořují až v 17. století). Každopádně i kdyby byl tento hrob ve 12. století staviteli skutečně pokládán za hrob první abatyše, zůstával by jediným náznakem Mladina kultu ve středověkém svatojiřském klášteře. Zdaleka ne však nesporným.

Petr Kubín si nedokáže vysvětlit, jak mohlo ve 14. století dojít k tak rychlému úpadku Mladina kultu, a to navzdory snahám císaře Karla IV. prosadit Mladu spolu se svatou Anežkou mezi zemské patrony. Odpověď je nejspíše velmi snadná – totiž že kult první svatojiřské abatyše ve středověku vůbec neexistoval. Jak sám poznamenává, klášter si ve středověku vystačil s jediným místním kultem, s kultem svaté Ludmily, a asi neměl důvod usilovat o prosazení dalšího.⁴⁰

38) P. SOMMER, *Kaple*, s. 125–126.

39) Podle Borkovského byl hrob v době archeologického průzkumu neporušený, viz I. BORKOVSKÝ, *Svatojiřská bazilika*, s. 95.

40) P. KUBÍN, *Sedm přemyslovských kultů*, s. 160.